

A. Brants en de tien afleveringen van "Nederlandsche Vlinders"

B. J. LEMPKE

APR 26 1989

LEMPKE, B. J., 1989. A. BRANTS AND THE TEN FASCICULES OF "NEDERLANDSCHE VLINDERS".
ENT. BER., AMST. 49 (3): 33-35

Abstract: When in 1900 the second series of Sepps "Nederlandsche Insecten" had been completed, the publishing firm started with a new series now named "Nederlandsche Vlinders" (Netherlands Lepidoptera). Altogether ten fascicules were published from 1905-1928, luxuriously executed on hand-made paper and with beautiful hand-coloured plates. The plates were drawn by A. Brants who also wrote the text. The public interest in the publication was, however, so small that the continuation was definitively stopped in 1928. Some information about the author, and the contents and dates of publication are given now.

Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

De heer F. M. Kniest (1987) heeft in zijn artikel over de uitgeversfamilie Sepp uitvoerig het beroemde seriewerk over de Nederlandse vlinders behandeld, met inbegrip van de laatste tien afleveringen. Over deze volgen hieronder enkele niet eerder gepubliceerde bijzonderheden. De verschijningsjaren van de eerste en laatste afleveringen zijn bekend: 1905 en 1928 (niet 1925 zoals Kniest schrijft). Met wat speurwerk is het me gelukt ook vrij nauwkeurig de data van de andere te achterhalen en daaruit blijkt pas goed hoe moeizaam de publikatie verliep. Dat was niet de bedoeling van de uitgever, M. Nijhoff te 's-Gravenhage. De opzet van de reeks is te vinden aan de binnenkant van de omslag van de eerste afleveringen. Twee maal per jaar zouden er telkens twee afleveringen verschijnen, elk met een handgekleurde plaat en gedrukt op handgeschept Hollands papier, een luxe-editie dus, evenals de eerste serie van acht delen dat geweest was. Vijftig afleveringen zouden een deel vormen, dat dan in twaalfeneenhalf jaar compleet zou zijn. De prijs bedroeg f 2,50 per aflevering, 50 cent meer dan voor abonnees van de vorige serie die hun abonnement wilden voortzetten. Hierbij wel te bedenken, dat een rijksdaalder toen ook voor beter gesitueerden een fors bedrag was: de bakker bezorgde daarvoor 25 keer een heel wittebrood!

De serie dreef geheel op Brants. Hij was niet

alleen de redacteur, maar ook de tekstschrijver en de illustrator. Dit alleen al moest de uitgave van weer een nieuwe serie van "Sepp" tot een hachelijke onderneming maken.

Persoonlijke gegevens van Brants zijn nauwelijks bekend. Volgens informatie, verstrekt door de gemeentehuizen te Arnhem en Gorsel, is Antoni Brants op 14 juli 1847 te Gorsel geboren. Hij was student in de rechten aan de Rijksuniversiteit te Leiden toen hij in het verenigingsjaar 1865-1866 lid werd van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging (Lijst der leden, 1869). Hij bleek al dadelijk een actief lid te zijn. Reeds in 1865 werden twee bijdragen van hem geplaatst in deel 2 van "Nederlandse Insecten", de tweede serie van "Sepp". Blijkens de onderschriften van de tekst waren beide artikelen reeds in december 1863 gereed. Ze handelden over *Penthina variegana* Hübn. (nu *Hedya nubiferana* (Haworth)) en *Penthina ochroleucana* Froelich (nu *Hedya ochroleucana* (Froelich)). De twee platen zijn al dadelijk van dezelfde voortreffelijke kwaliteit als alle volgende van zijn hand. In totaal publiceerde Brants 17 bijdragen in de tweede serie en werkte hij aan twee andere mee. Daarbij kwamen nog zijn soms zeer uitvoerige mededelingen op vergaderingen. Een van de interessantste heb ik altijd zijn verhaal (1920) gevonden over zijn tocht in juni 1919 naar een veenachtig grasveldje bij Laag Soeren om er de rupsen van *Hemaris tityus* (Linnaeus) te zoeken aan de onderkant van de bladeren van de daar groeiende blauwe knoop (*Succisa pratensis* Moench). Bij al deze activiteiten kwam nog zijn werk aan de derde serie van "Sepp". Wegens zijn belangrijke bijdrage tot de kennis van de levensgeschiedenis van veel Lepidoptera werd hij in 1926 tot erelid van de NEV benoemd (Oudemans, 1926). Zes jaar later deelde De Meijere mee, dat Brants op 10 september 1931 te Arnhem was overleden. Hij werd ruim 84 jaar en was 65 jaar lid van de NEV.

De Nederlandse literatuur bevat maar weinig gegevens die een juiste datering van de 10 afleveringen van "Nederlandse Vlinders" mogelijk maken. Snellen (1906) heeft alleen de afle-

veringen 1 en 2 besproken. Volgens het slot van Snellens artikel sloot hij de tekst in december 1905 af. De bibliothecaris A. J. van Rossum (Van Rossum, 1908) deelde op de wintervergadering van 26 januari 1908 namens Brants mee, dat de afleveringen 5 en 6 "zo juist" verschenen waren. En tenslotte verzond de uitgever M. Nijhoff een circulaire, gedateerd 1928, waarin hij meedeelde dat de nummers 9 en 10 verschenen waren en dat van 1905-1912 acht afleveringen gepubliceerd waren. Dat houdt in, dat 7 en 8 in 1912 verschenen zijn. Ik betwijfel dat sterk. Brants eindigt nr. 8 namelijk met de zin „Arnhem, december 1912”.

Op zijn verzoek zond ik dr. K. Sattler (British Museum, Natural History) in 1979 een vertaling van de biologie van *Monochroa divisella* (Douglas), gepubliceerd door Brants in aflevering 3 (grotendeels gebaseerd op de door D. ter Haar (1902) gepubliceerde gegevens, die de soort echter voor *Monochroa palustrella* (Douglas) aanzag). Het is nog altijd de enige bron die over de levenswijze van deze soort bestaat. Ik kon echter geen datum van publicatie vermelden. Nu is de bibliotheek van het British Museum (Natural History) al in de vorige eeuw begonnen alle binnenkomende post te voorzien van een datumstempel, iets waarmee ze alle andere bibliotheken ver vooruit was. Dus vroeg ik dr. Sattler of hij mij kon helpen aan de ontvangstdata van Brants' afleveringen. Toen ik die had kon het volgende overzicht gemaakt worden:

afleveringen 1 en 2: 20.ix.1905 (BMNH)
 afleveringen 3 en 4: 28.v.1907 (BMNH)
 afleveringen 5 en 6: 26.i.1908 (Van Rossum), 25.ii.1908 (BMNH)
 afleveringen 7 en 8: 8.iv.1913 (BMNH)
 afleveringen 9 en 10: 1928 (M. Nijhoff) (door het BMNH veel later gekocht: 23.v.1936). Dit zijn ook de enige afleveringen waarvan het jaar van publicatie op de omslag gedrukt is.

Uit de data van 5 en 6 blijkt dat het BMNH de afleveringen ongeveer een maand na het verschijnen ontving, een aanwijzing te meer dat 7 en 8 niet in 1912 verschenen, maar in 1913. Overigens verliepen er toen al ruim vijf jaren tussen het verschijnen van 5 plus 6 en 7

plu 8. Er was blijkbaar veel te weinig belangstelling voor deze prachtige maar dure publicatie om ze voor de uitgever interessant te maken. Voor Brants moet het verloop ervan bijzonder teleurstellend geweest zijn. Hij had nog een flinke voorraad kopij. In het gebonden deel van „Nederlandsche Vlinders” in de bibliotheek van de NEV ligt een lijstje van Brants waarin nauwkeurig is aangegeven welke soorten in de afleveringen 11 tot en met 26 behandeld zouden worden. Het is vooral jammer dat 11 en 12 niet meer verschenen zijn. Deze zouden namelijk geheel gewijd zijn aan de door hem ontdekte *Caloptilia azaleella* (Brants). Zie overigens Brants (1913) voor de publicatie van de naam.

In de tien verschenen afleveringen zijn de volgende soorten beschreven en afgebeeld:
 nr. 1 en 2: *Satyrus statilinus* (Hufnagel) (nu *Hipparchia statilinus*)
 nr. 3: *Xystophora divisella* (Douglas) (nu *Monochroa divisella*)
 nr. 4: *Sciapteron tabaniformis* (Rottemburg) (nu *Paranthrene tabaniformis*)
 nr. 5 en 6: *Plusia moneta* (Fabricius) (nu: *Polychrysis moneta*)
 nr. 7: *Ortholitha coarctata* (Fabricius) (nu *Scotopteryx coarctaria* (Denis & Schiffermüller))
 nr. 8: *Xylina lamda* (Fabricius) (nu *Lithophane lamda*)
 nr. 9: *Argynnis selene* (Denis & Schiffermüller) (nu *Clossiana selene*)
 nr. 10: *Callophrys rubi* (Linnaeus).

Acknowledgement

I thank dr. K. Sattler for providing the dates on which the library of the British Museum (Natural History) received the ten fascicules of A. Brants' "Nederlandsche Vlinders".

Literatuur

- BRANTS, A., 1913. Mededeling op de 68e zomervergadering van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging. - *Tijdschr. Ent.* 56: lxx-lxxii.
 BRANTS, A., 1920. Mededeling op de 75e zomervergadering van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging. - *Tijdschr. Ent.* 63: xxix-xxxi.
 HAAR, D. TER, 1902. De rups van *Xystophora palustrella* Dougl. - *Tijdschr. Ent.* 45: 108-110.
 KNIEST, F. M., 1987. De uitgeversfamilie Sepp, en de geschiedenis van haar voornaamste publicatie (1745-1925). - *Ent. Ber. Amst.* 47(10): 141-151.
 LIJST DER LEDEN van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging op 13 Julij 1867. - *Tijdschr. Ent.* 11: 22-25.
 MEIJERE, J. C. DE, 1933. Mededeling op de 87e zomervergadering: Brants overleden. - *Tijdschr. Ent.* 75: xlviii.
 OUDEMANS, J. TH., 1926. Mededeling op de 81e zomervergadering van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging: Brants benoemd tot erelid. - *Tijdschr. Ent.* 69: lviii.
 ROSSUM, A. J. VAN, 1908. Mededeling op de 41e wintervergadering van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging - *Tijdschr. Ent.* 41: xxviii.
 SNELLEN, P. C. T., 1906. Boekaankondiging. - *Tijdschr. Ent.* 49: 8-10.

Geaccepteerd 30.viii.1988